

Article Information

Article Type: Research Article

This article was checked by iThenticate.

Doi Number: <http://dx.doi.org/10.17121/ressjournal.3740>

ArticleHistory:

Received

28/05/2026

Accept

03/07/2026

Available

online

04/07/2026

EVALUATION OF IZMIR METROPOLITAN MUNICIPALITY'S ENVIRONMENTAL POLICIES ON QUALITY OF LIFE WITHIN THE FRAMEWORK OF EUROPEAN UNION ENVIRONMENTAL PRINCIPLES

AVRUPA BİRLİĞİ ÇEVRE İLKELERİ ÇERÇEVESİNDE İZMİR BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ'NİN YAŞAM KALİTESİNE YÖNELİK ÇEVRE POLİTİKALARININ DEĞERLENDİRİLMESİ¹

Burçin Köprülü²
Ahmet Uçar³

Abstract

Environmental problems have become multidimensional issues that directly affect urban life and sustainable development. In this process, the protection of the environment and the improvement of quality of life have become important responsibilities of local governments through sustainable transportation, waste management, green area policies, and environmentally sensitive urban practices. The European Union has developed environmental policies based on sustainability, climate change mitigation, energy transition, and low-carbon development for both member and candidate countries. As a candidate country to the European Union, Türkiye has increasingly reflected these policies in local government practices, and metropolitan municipalities have become important actors in environmental governance. This study evaluates the environmental policies implemented by İzmir Metropolitan Municipality to improve quality of life within the framework of European Union environmental principles. The study analyzes the municipality's strategic plans, activity reports, environmental projects, and sustainability practices through the content analysis method. Within this scope, policies related to waste management, sustainable transportation, renewable energy, climate change mitigation, green space planning, and environmental awareness are examined in relation to European Union environmental principles and sustainability objectives. The results show that İzmir Metropolitan Municipality has gradually developed a more integrated and sustainability-oriented environmental management approach in line with European Union environmental principles.

Keywords: European Union Environmental Policies, Local Governments, İzmir Metropolitan Municipality,

¹ Bu çalışma, 14-15 Mayıs 2026 tarihlerinde Ege Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi tarafından düzenlenen 27. Uluslararası İktisat Öğrencileri Kongresi'nde sunulan bildirinin genişletilmiş hâlidir.

² Yüksek Lisans Öğrencisi, Manisa Celal Bayar Üniversitesi, / Türkiye. memisburcin@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-2893-9197>

³ Prof. Dr., Manisa Celal Bayar University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, E-mail: ahmet.ucar@cbu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-2533-7887

Özet

Bu Çevre sorunları günümüzde kent yaşamını ve sürdürülebilir kalkınmayı doğrudan etkileyen çok boyutlu sorun alanları hâline gelmiştir. Bu süreçte çevrenin korunması ve yaşam kalitesinin artırılması; sürdürülebilir ulaşım, atık yönetimi, yeşil alan politikaları ve çevreye duyarlı kent uygulamaları aracılığıyla yerel yönetimlerin temel sorumluluk alanlarından biri hâline gelmiştir. Avrupa Birliği ise sürdürülebilirlik, iklim değişikliğiyle mücadele, enerji dönüşümü ve düşük karbonlu kalkınma hedefleri doğrultusunda hem üye hem de aday ülkeler için kapsamlı çevre politikaları geliştirmiştir. Avrupa Birliği'ne aday ülke olan Türkiye'de de bu politikalar yerel yönetim uygulamalarına giderek daha fazla yansımakta; büyükşehir belediyeleri çevre yönetişiminin önemli aktörleri arasında yer almaktadır. Bu çalışmada, İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin yaşam kalitesini artırmaya yönelik çevre politikaları Avrupa Birliği çevre ilkeleri çerçevesinde değerlendirilmektedir. Araştırmada belediyenin stratejik planları, faaliyet raporları, çevre projeleri ve sürdürülebilirlik uygulamaları içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir. Bu kapsamda atık yönetimi, sürdürülebilir ulaşım, yenilenebilir enerji, iklim değişikliğiyle mücadele, yeşil alan planlaması ve çevresel farkındalık çalışmaları Avrupa Birliği çevre ilkeleri ve sürdürülebilirlik hedefleri doğrultusunda ele alınmıştır. Bulgular, İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin Avrupa Birliği çevre ilkeleri doğrultusunda daha bütünleşik ve sürdürülebilirlik odaklı bir çevre yönetimi anlayışı geliştirdiğini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği çevre politikaları, Yerel Yönetimler, İzmir Büyükşehir Belediyesi

GİRİŞ

Türkiye'de büyükşehir belediyelerinin gelişim süreci değerlendirildiğinde, çevre yönetiminin giderek daha merkezi bir yer edindiği görülmektedir. Özellikle sürdürülebilir kalkınma, iklim değişikliğiyle mücadele, atık yönetimi, hava kalitesi ve doğal kaynakların korunması gibi konular, büyükşehir belediyelerinin temel politika alanlarından biri hâline gelmiştir. Bu dönüşüm, Avrupa Birliği çevre politikalarının yerel düzeyde uygulanması açısından da önemli bir kurumsal zemin oluşturmuştur.

Avrupa Birliği çevre politikalarında önemli bir yere sahip olan yerellik (subsidiarity) ilkesi, karar alma ve uygulama süreçlerinin vatandaşlara en yakın yönetim birimleri tarafından yürütülmesini ifade etmektedir. Bu ilke, Avrupa Birliği'nin yalnızca üye devletler tarafından yeterli düzeyde gerçekleştirilemeyen alanlarda müdahalede bulunmasını öngörmektedir. Böylece çevre politikalarında merkezîyetçi bir yapı yerine, ulusal, bölgesel ve yerel yönetimler arasında görev paylaşımına dayanan çok katmanlı bir yönetişim modeli benimsenmektedir (van Zeben, 2014, s. 421).

Türkiye'de belediyelerin çevre yönetimine ilişkin görev ve sorumlulukları 5393 sayılı Belediye Kanunu ile 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu kapsamında düzenlenmiştir. Bu doğrultuda belediyeler; katı atık yönetimi, içme suyu ve kanalizasyon hizmetleri, çevre sağlığının korunması, geri dönüşüm faaliyetleri, yeşil alanların artırılması ve çevre kirliliğinin önlenmesine yönelik uygulamalardan sorumlu tutulmuştur (Keleş vd., 2009, s. 504). Büyükşehir belediyelerine ayrıca ulaşım planlaması, çevresel altyapı yatırımları ve doğal kaynakların korunmasına yönelik daha geniş ölçekli yetki ve sorumluluklar da verilmiştir.

Bu çalışmada, İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin yaşam kalitesini artırmaya yönelik çevre politikaları Avrupa Birliği çevre kriterleri çerçevesinde değerlendirilmektedir. Çalışmanın temel amacı, belediyenin çevresel uygulamalarının Avrupa Birliği çevre ilkeleriyle ne ölçüde uyumlu olduğunu ortaya koymak ve söz konusu politikaların kent yaşamı üzerindeki etkilerini incelemektir. Bu kapsamda araştırmanın temel sorusu, "İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin yaşam kalitesini artırmaya yönelik çevre

politikaları Avrupa Birliği çevre kriterleri doğrultusunda nasıl şekillenmektedir?” şeklinde belirlenmiştir. Ayrıca belediyenin çevre projelerinin hangi Avrupa Birliği çevre ilkeleriyle ilişkilendirilebileceği, çevresel uygulamaların yıllar içerisindeki değişimi ve uygulama sürecinde ortaya çıkan gelişim alanları da araştırma kapsamında ele alınmıştır.

Araştırmada nitel araştırma yöntemi benimsenmiş ve doküman analizi tekniğinden yararlanılmıştır. Bu doğrultuda İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin 2020-2024 ve 2025-2029 Stratejik Planları, 2020-2025 faaliyet raporları, çevre raporları ve çevresel proje dokümanları incelenmiştir. Bunun yanı sıra Avrupa Birliği çevre mevzuatı, çevre eylem programları ve konuya ilişkin akademik çalışmalar da değerlendirmeye dahil edilmiştir. Araştırma sürecinde belediyenin çevre politikalarının yalnızca kuramsal düzeyde değil, uygulama boyutunda da incelenmesine önem verilmiştir. Bu nedenle faaliyet raporlarında yer alan projeler yıllara göre değerlendirilmiş ve çevre politikalarının gelişim süreci analiz edilmiştir.

Çalışmanın, Avrupa Birliği çevre ilkelerinin yerel yönetim uygulamalarına nasıl yansıdığını İzmir örneği üzerinden ortaya koyması bakımından literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca belediyelerin stratejik planları ile faaliyet raporlarının çevre politikaları açısından değerlendirilmesi, yerel çevre yönetiminin uygulama boyutunu görünür hâle getirmektedir. Bunun yanında çalışmanın, ilerleyen süreçte diğer büyükşehir belediyeleriyle yapılabilecek karşılaştırmalı araştırmalar açısından da kaynak oluşturabileceği beklenmektedir. Araştırma aynı zamanda Avrupa Birliği çevre politikalarının yalnızca hukuki düzenlemelerden ibaret olmadığını; kent yaşamının sosyal, ekonomik ve mekânsal boyutları üzerinde de belirleyici etkiler oluşturduğunu göstermesi açısından önem taşımaktadır.

Çevre Kavramının Tanımlanması ve Çevrenin Niteliği

Genel anlamda çevre, canlı ve cansız unsurların bir arada bulunduğu ve sürekli etkileşim içerisinde olduğu doğal bir sistem olarak tanımlanmaktadır. İnsanlar, hayvanlar, bitkiler ve mikroorganizmalar çevrenin canlı unsurlarını oluştururken; hava, su, toprak, iklim ve yer şekilleri gibi doğal bileşenler cansız unsurlar arasında yer almaktadır. Bu unsurlar arasındaki doğal denge, ekosistemin sürdürülebilirliği açısından büyük önem taşımaktadır (Keleş vd., 2009, s. 50-53). Ancak sanayileşme, nüfus artışı ve kentleşmenin hız kazanmasıyla birlikte insan faaliyetlerinin doğa üzerindeki baskısı artmış, bu durum çevresel dengenin bozulmasına neden olmuştur.

Çevre sorunları büyük ölçüde insan kaynaklı faaliyetlerin sonucunda ortaya çıkmaktadır. Hava, su ve toprak kirliliği, doğal yaşam alanlarının zarar görmesi, biyolojik çeşitliliğin azalması ve bazı canlı türlerinin yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalması bu sorunların başlıca göstergeleri arasında yer almaktadır. Çevre kirliliği ise doğal çevrenin yapısının bozulmasına neden olan ve canlı yaşamını olumsuz etkileyen süreçleri ifade etmektedir (Çevre Kanunu, md. 2). Özellikle sanayi üretiminin artması, kentleşmenin hızlanması ve teknolojik gelişmelerin kontrolsüz biçimde ilerlemesi sonucunda ortaya çıkan kimyasal atıklar çevresel risklerin daha görünür hale gelmesine neden olmuştur. Bu durum yalnızca doğal çevreyi değil, insan sağlığını ve yaşam koşullarını da doğrudan etkilemektedir.

Tarihsel süreçte yaşanan çevre felaketleri de bu sorunların ulaştığı boyutu açık biçimde ortaya koymaktadır. 1952 yılında Londra'da yaşanan yoğun hava kirliliği binlerce insanın hayatını kaybetmesine neden olmuş, 1984 yılında Hindistan'ın Bhopal kentinde meydana gelen kimyasal sızıntı ise sanayi kaynaklı çevresel risklerin insan yaşamı üzerindeki etkilerini ortaya koymuştur. Benzer şekilde 1989

yılında gerçekleşen Exxon Valdez petrol sızıntısı, deniz ekosisteminde uzun yıllar etkisini sürdüren bir çevre tahribatına yol açmıştır. Yaşanan bu olaylar, çevre sorunlarının yalnızca belirli bölgelerle sınırlı kalmadığını, küresel ölçekte sonuçlar doğurabildiğini göstermektedir (Keleş, 2015, s. 20).

Sanayileşme, hızlı kentleşme, nüfus artışı ve tüketim alışkanlıklarının değişmesiyle birlikte çevre sorunlarında da belirgin bir artış yaşanmıştır. Hava, su, toprak ve gürültü kirliliği günümüzde hem insan sağlığını hem de doğal yaşamı tehdit eden temel sorunlar arasında yer almaktadır. Bunun yanında iklim değişikliği, biyolojik çeşitliliğin azalması, doğal kaynakların giderek tükenmesi ve atık yönetimine ilişkin problemler çevre politikalarının önemini daha da artırmıştır (Keleş vd., 2009, s. 53). Bu süreçte çevrenin korunması yalnızca merkezi yönetimlerin değil, yerel yönetimlerin de öncelikli sorumluluk alanlarından biri haline gelmiştir. Çünkü çevresel sorunların önemli bir kısmı doğrudan kentlerde ortaya çıkmakta ve günlük yaşamı doğrudan etkilemektedir.

Yaşam kalitesi kavramı, zaman içerisinde yalnızca ekonomik refah düzeyiyle açıklanan bir kavram olmaktan çıkmıştır. Günümüzde temiz hava, sağlıklı içme suyu, sürdürülebilir ulaşım sistemleri, yeşil alanlara erişim, düzenli kentleşme, etkin atık yönetimi ve doğal çevrenin korunması yaşam kalitesinin temel unsurları arasında değerlendirilmektedir. Bu nedenle çevre politikaları yalnızca teknik düzenlemeler olarak değil, toplum sağlığını, sosyal yaşamı ve kentsel sürdürülebilirliği doğrudan etkileyen kamu politikaları olarak ele alınmaktadır. Avrupa Birliği çevre politikaları da bu anlayış doğrultusunda şekillenmiş; çevresel koruma ile ekonomik gelişmenin birlikte yürütülmesi sürdürülebilir kalkınma yaklaşımının temel hedeflerinden biri haline gelmiştir (Aydın & Çamur, 2017, s. 26; Budak, 2000, s. 31).

Avrupa Birliği'nde Çevre Politikalarının Ortaya Çıkışı ve Gelişimi

Çevre sorunlarının küresel ölçekte artış göstermesi, Avrupa Birliği'nin çevre alanında ortak politikalar geliştirmesini gerekli hâle getirmiştir. Özellikle sanayileşme, kentleşme ve ekonomik büyümenin çevresel etkilerinin belirginleşmesiyle birlikte çevrenin korunması, Birlik politikalarının önemli gündem başlıklarından biri hâline gelmiştir. Bu süreçte Avrupa Birliği çevre politikaları, ekonomik kalkınma ile çevresel sürdürülebilirlik arasında denge kurulmasını amaçlayan bir anlayış doğrultusunda şekillenmiştir.

Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun kurulduğu 1957 Roma Antlaşması döneminde çevre konusu doğrudan bir politika alanı olarak ele alınmamış; öncelik ekonomik büyüme, ortak pazarın oluşturulması ve sanayileşme hedeflerine verilmiştir. Ancak sanayileşmenin hız kazanmasıyla birlikte hava kirliliği, su kaynaklarının kirlenmesi ve doğal kaynakların tahribi gibi sorunların artması, çevrenin korunmasına yönelik ortak politikaların gerekliliğini ortaya çıkarmıştır (Dinç, 2020, s. 117).

1970'li yıllar, Avrupa Birliği çevre politikalarının kurumsallaşmaya başladığı dönem olarak değerlendirilmektedir. Özellikle 1972 Stockholm Konferansı sonrasında çevre sorunlarının uluslararası düzeyde ele alınması gerektiği yönündeki anlayış güç kazanmış ve Avrupa Topluluğu çevre alanında daha aktif bir politika izlemeye başlamıştır. Bu süreçte 1973 yılında Birinci Çevre Eylem Programı kabul edilmiş ve çevrenin korunmasına yönelik ilk kapsamlı hedefler ortaya konulmuştur (Aydın & Çamur, 2017, s. 24; Duru, 2007, s. 4).

1987 yılında yürürlüğe giren Avrupa Tek Senedi (Single European Act), Avrupa Birliği çevre politikalarının hukuki altyapısını güçlendiren önemli düzenlemelerden biri olmuştur. Bu düzenleme ile çevrenin korunması Avrupa

Topluluğu'nun resmi politika alanları arasında yer almaya başlamış; önleme ilkesi, kaynağında müdahale ilkesi ve kirleten öder ilkesi Avrupa Birliği hukukuna dahil edilmiştir. Ayrıca çevresel korumanın yalnızca çevre politikaları kapsamında değerlendirilmemesi, ekonomik ve sosyal politikalarla birlikte ele alınması hedeflenmiştir (Knill & Liefferink, 2007, s. 42; Lee, 2014, s. 27).

1992 Maastricht Antlaşması ile birlikte Avrupa Birliği çevre politikaları daha kapsamlı bir yapıya kavuşmuş ve sürdürülebilir kalkınma anlayışı Birliğin temel hedeflerinden biri haline gelmiştir. Antlaşmada çevrenin korunması, insan sağlığının gözetilmesi ve doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı ön plana çıkarılmıştır. Bunun yanında yetki ikamesi (subsidiarity) ilkesi doğrultusunda yerel ve bölgesel yönetimlerin çevre politikalarındaki rolü daha da güçlendirilmiştir (Duru, 2007, s. 12; Stamatoudi, 1994, ss. 3-4).

Amsterdam ve Nice Antlaşmaları ile birlikte çevresel sürdürülebilirlik anlayışı daha belirgin hale gelmiş, çevre politikalarının enerji, ulaşım, tarım ve sanayi gibi farklı sektörlerle bütünleşik biçimde ele alınması hedeflenmiştir. Özellikle Amsterdam Antlaşması sürdürülebilir kalkınma yaklaşımını Avrupa Birliği politikalarına dahil etmiş, Nice Antlaşması ise çevre koruma konularında Birlik düzeyindeki karar alma mekanizmalarını güçlendirmiştir (Sarıkaya, 2004, s. 2; Aydın & Çamur, 2017, s. 31).

Amsterdam Antlaşması ile birlikte istihdam politikalarının ortak Avrupa politikası kapsamında değerlendirilmesi, sosyal politikanın kurumsal yapısını daha da güçlendirmiştir. Böylece Avrupa Birliği yalnızca ekonomik büyümeyi hedefleyen bir yapı olmaktan çıkmış; sosyal refah, yaşam kalitesi, istihdam ve toplumsal uyum gibi konuları da bütünleşme sürecinin önemli parçaları arasında değerlendirmeye başlamıştır (Yazıcı, 2018, s. 440-441).

2000'li yıllardan itibaren Avrupa Birliği çevre politikaları iklim değişikliği, karbon emisyonlarının azaltılması, yenilenebilir enerji, döngüsel ekonomi ve sürdürülebilir kentleşme hedefleri doğrultusunda daha kapsamlı bir dönüşüm yaşamıştır. Lizbon Antlaşması ile sürdürülebilir kalkınma yaklaşımı yeniden vurgulanmış; Avrupa Yeşil Mutabakatı kapsamında ise 2050 yılına kadar iklim nötr Avrupa hedefi benimsenmiştir. Bu süreçte çevre politikaları yalnızca çevrenin korunmasına yönelik teknik düzenlemeler olmaktan çıkmış; ekonomik kalkınma, toplumsal refah ve yaşam kalitesi ile doğrudan ilişkili stratejik politika alanlarından biri hâline gelmiştir (Çapanoğlu, 2010; Avrupa Komisyonu, 2019).

Avrupa Birliği Çevre Politikalarının Temel İlkeleri

Avrupa Birliği çevre politikalarının gelişim süreciyle birlikte çevrenin korunmasına yönelik ortak ilkeler de şekillenmiştir. Özellikle Maastricht Antlaşması sonrasında çevre koruma anlayışı yalnızca çevresel zararların giderilmesine odaklanan bir yapı olmaktan çıkmış; risklerin önceden belirlenmesi, sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması ve çevresel maliyetlerin sorumlular tarafından karşılanması gibi daha kapsamlı bir yaklaşım benimsenmiştir. Bu doğrultuda Avrupa Birliği çevre politikaları; ihtiyat ilkesi, önleme ilkesi, kaynağında önleme ilkesi, kirleten öder ilkesi ve entegrasyon ilkesi çerçevesinde şekillenmiştir (Güneş, 2011, s. 124-131; Aydın & Çamur, 2017, s. 28).

İhtiyat İlkesi

İhtiyat ilkesi, Avrupa Birliği çevre hukukunun temel ilkelerinden biri olarak kabul edilmektedir. Bu ilke, çevre veya insan sağlığı üzerinde ciddi zarar oluşturma ihtimali bulunan durumlarda, kesin bilimsel kanıtların ortaya çıkması beklenmeden gerekli önlemlerin alınmasını öngörmektedir. Başka bir ifadeyle

çevresel risklerin tamamen kanıtlanması beklenmeden önleyici tedbirlerin uygulanması gerektiği anlayışına dayanmaktadır (Güneş, 2011, s. 124-125).

Avrupa Birliği'nde ihtiyat ilkesi özellikle iklim değişikliği, biyolojik çeşitliliğin azalması, kimyasal maddelerin kullanımı ve hava kirliliği gibi alanlarda önem kazanmıştır. İlkenin temel amacı, çevresel zararların geri döndürülemez boyutlara ulaşmasını engellemektir. Bu nedenle çevre yönetiminde reaktif değil, proaktif bir yaklaşım benimsenmektedir. Ayrıca ihtiyat ilkesi doğrultusunda çevresel karar alma süreçlerinde olası risklerin uzun vadeli ve kümülatif etkilerinin de dikkate alınması gerektiği vurgulanmaktadır (Aydın & Çamur, 2017, s. 28).

Bu ilkenin önemli yönlerinden biri de ispat yükünün tersine çevrilmesidir. Buna göre çevresel risk oluşturabilecek faaliyetleri gerçekleştiren kişi ya da kurumlar, faaliyetlerinin çevreye zarar vermeyeceğini kanıtlamakla yükümlü tutulmaktadır. Böylece çevresel koruma anlayışı daha güçlü bir hukuki zemine oturtulmaktadır (Güneş, 2011, s. 125).

Önleme İlkesi

Avrupa Birliği çevre politikalarının temel ilkelerinden biri olan önleme ilkesi, çevresel zararların ortaya çıktıktan sonra giderilmesinden ziyade, zarar meydana gelmeden önce gerekli tedbirlerin alınmasını esas almaktadır. Bu ilkeye göre çevreye yönelik risklerin erken aşamada tespit edilmesi ve olası zararların oluşmadan engellenmesi amaçlanmaktadır. Böylece çevre yönetiminde sonradan müdahale yerine koruyucu yaklaşım ön plana çıkmaktadır (Yaylı & Kaya, 2020, s. 667). Avrupa Birliği'nde çevresel etki değerlendirmesi (ÇED) uygulamaları, emisyon standartları ve çevresel denetim mekanizmaları önleme ilkesinin uygulama araçları arasında yer almaktadır (Güneş, 2011, s. 126).

İhtiyat ilkesi ile önleme ilkesi birbirine yakın kavramlar olarak değerlendirilse de iki ilke arasında belirgin bir fark bulunmaktadır. İhtiyat ilkesi, bilimsel belirsizliğin bulunduğu durumlarda çevresel risklere karşı tedbir alınmasını ifade ederken; önleme ilkesi, çevresel riskin açık biçimde ortaya konulduğu durumlarda uygulanmaktadır (Güneş, 2011, s. 126).

Kaynağında Önleme İlkesi

Kaynağında önleme ilkesi, çevresel zararın ortaya çıktıktan sonra giderilmesi yerine, kirliliğin olduğu noktada engellenmesini öngörmektedir. Avrupa Birliği İşleyişi Hakkında Antlaşma'nın 191. maddesinde yer alan bu ilke, çevre kirliliğiyle mücadelenin doğrudan kaynağında başlaması gerektiğini savunmaktadır (Güneş, 2011, s. 127).

Bu yaklaşım doğrultusunda Avrupa Birliği, sanayi tesislerinde filtre sistemlerinin kullanılması, temiz üretim teknolojilerinin geliştirilmesi, atık miktarının azaltılması ve yenilenebilir enerji kullanımının artırılması gibi uygulamaları desteklemektedir. Böylece çevresel zararların büyümeden kontrol altına alınması amaçlanmaktadır (Aydın & Çamur, 2017, s. 30).

Kaynağında önleme ilkesi, çevre yönetiminde sonradan müdahale eden bir anlayış yerine önceden önlem alan sürdürülebilir bir yaklaşımın benimsenmesini sağlamaktadır. Bu durum Avrupa Birliği çevre politikalarının uzun vadeli çevresel sürdürülebilirlik hedefleriyle de doğrudan ilişkilidir.

Kirleten Öder İlkesi

Kirleten öder ilkesi, çevresel zararın maliyetinin bu zarara neden olan kişi veya kuruluşlar tarafından karşılanmasını ifade etmektedir. Bu ilkeye göre çevreye

zarar veren faaliyetlerin ekonomik yükü toplumun geneline değil, doğrudan kirletici aktörlere yüklenmelidir (Güneş, 2011, s. 128-129).

1970'li yıllarda OECD tarafından yapılan çalışmalarda kirleten öder ilkesi daha sistematik biçimde ele alınmıştır. OECD, 1972 yılında bu ilkeyi uluslararası çevre politikalarının temel rehber ilkelerinden biri olarak kabul etmiştir. Ardından Avrupa Topluluğu'nun Birinci Çevre Eylem Programı kapsamında kirleten öder ilkesi Avrupa Birliği çevre politikalarının temel unsurları arasına dahil edilmiştir. Böylece çevre koruma politikalarında ekonomik araçların kullanımı yaygınlaşmış; çevre vergileri, emisyon ücretleri ve kirlilik maliyetlerinin üretim süreçlerine yansıtılması gibi uygulamalar önem kazanmıştır (Munir, 2013, s.3).

Bu yaklaşım doğrultusunda çevreye zarar veren işletmeler; çevresel tahribatın giderilmesi, atıkların bertaraf edilmesi ve çevresel iyileştirme çalışmalarının finansmanı konusunda sorumlu tutulmaktadır. Avrupa Birliği karbon vergileri, emisyon ticaret sistemi ve çevresel yaptırımlar gibi uygulamalar aracılığıyla bu ilkeyi hayata geçirmektedir. Böylece çevresel maliyetlerin ekonomik sistem içerisine dahil edilmesi ve çevre dostu üretim anlayışının yaygınlaştırılması hedeflenmektedir (Aydın & Çamur, 2017, s. 33).

Entegrasyon İlkesi

Entegrasyon ilkesi, çevrenin korunmasına ilişkin gerekliliklerin yalnızca çevre politikaları kapsamında değerlendirilmemesi, Avrupa Birliği'nin diğer politika alanlarına da dahil edilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Bu ilke doğrultusunda çevresel koruma anlayışının enerji, ulaşım, sanayi, tarım ve ticaret gibi farklı alanlarda oluşturulan politikalarda da dikkate alınması öngörülmektedir (Güneş, 2011, s. 131)

Entegrasyon ilkesi ile birlikte çevre politikaları bağımsız ve dar kapsamlı bir alan olmaktan çıkmış, sürdürülebilir kalkınma hedefleri doğrultusunda diğer kamu politikalarıyla ilişkilendirilen yatay bir politika alanına dönüşmüştür. Böylece çevresel sorunların yalnızca çevre yönetimi çerçevesinde değil, ekonomik ve toplumsal politikalar kapsamında da değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Bu yaklaşım özellikle Avrupa Yeşil Mutabakatı, sürdürülebilir ulaşım politikaları, döngüsel ekonomi stratejileri ve enerji dönüşüm süreçlerinde daha görünür hâle gelmiştir. Böylece Avrupa Birliği çevre politikaları, çevresel korumanın yanı sıra yaşam kalitesinin artırılması ve sürdürülebilir kentleşme hedefleriyle de bütünleşik bir yapı kazanmıştır (European Parliament, 2024, s. 19).

Çevresel entegrasyon ilkesi yerel yönetimler açısından önemli sonuçlar doğurmaktadır. Büyükşehir belediyeleri çevre politikalarını yalnızca atık yönetimi veya çevre temizliği gibi hizmetlerle sınırlı tutmamakta; ulaşım planlaması, enerji verimliliği, yeşil alan politikaları, iklim uyum çalışmaları ve sürdürülebilir kalkınma hedefleriyle birlikte değerlendirmektedir. Bu durum Avrupa Birliği çevre politikalarının yerel düzeyde daha bütünleşik ve çok sektörlü biçimde uygulanmasını sağlamaktadır (Karageorgou, 2024, s. 1-3).

Yerel Yönetimler ve Çevre Politikaları Arasındaki İlişki

Avrupa Birliği çevre politikalarının gelişmesiyle birlikte çevrenin korunması yalnızca merkezi yönetimlerin sorumluluğunda değerlendirilen bir alan olmaktan çıkmış, yerel yönetimlerin çevre yönetimindeki rolü giderek daha fazla önem kazanmıştır. Özellikle sürdürülebilir kalkınma, yerellik (subsidiarity), katılımcılık ve çevresel yönetim anlayışı doğrultusunda yerel yönetimler; çevre politikalarının uygulanması, denetlenmesi ve toplum düzeyinde yaygınlaştırılmasında temel aktörlerden biri haline gelmiştir (Keleş vd., 2009).

Türkiye’de çevre politikalarının gelişim süreci incelendiğinde, çevre sorunlarının özellikle 1970’li yıllardan itibaren sanayileşme, kentleşme ve nüfus artışına bağlı olarak daha görünür hale geldiği görülmektedir. İlk dönemlerde daha çok yerel ölçekte değerlendirilen çevre sorunları, zamanla kamu yönetiminin temel politika alanlarından biri olmuştur. 1978 yılında Çevre Müsteşarlığı’nın kurulması, ardından 1983 tarihli Çevre Kanunu’nun yürürlüğe girmesi ve 1982 Anayasası’nda çevre hakkının anayasal güvence altına alınması, Türkiye’de çevre politikalarının kurumsal yapısının oluşmasında önemli gelişmeler arasında yer almaktadır (Bilgili, 2017, s. 576).

1982 Anayasası’nın 56. maddesinde herkesin sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahip olduğu belirtilmiş, çevrenin korunması hem devlete hem de vatandaşlara ortak bir sorumluluk olarak yüklenmiştir. Böylece çevre hakkı yalnızca bireysel bir hak olarak değil, kamu yararıyla doğrudan ilişkili anayasal bir sorumluluk alanı olarak değerlendirilmiştir (Bilgili, 2017, s. 576). Bunun yanında Anayasa’da doğal kaynakların korunmasına ilişkin hükümlere de yer verilmesi, çevre yönetiminin hukuki altyapısını güçlendiren düzenlemeler arasında gösterilmektedir. Bunun yanında Anayasa’nın doğal kaynakların korunmasına ilişkin hükümleri de çevre yönetiminin hukuki temelini güçlendirmiştir.

Türkiye’de büyükşehir belediyesi sisteminin gelişimi, kentleşme süreciyle birlikte yerel yönetim yapısının yeniden şekillenmesine neden olmuştur. Özellikle hızlı nüfus artışı, kentlerin mekânsal olarak genişlemesi ve hizmet ihtiyaçlarının çeşitlenmesi, büyük ölçekli yerel yönetim modellerinin oluşturulmasını gerekli kılmıştır. Bu doğrultuda büyükşehir belediyesi sistemine ilişkin ilk kapsamlı düzenleme 1984 yılında yürürlüğe giren 3030 sayılı Kanun ile gerçekleştirilmiştir. Söz konusu kanun ile İstanbul, Ankara ve İzmir’de iki kademeli büyükşehir yönetim sistemi kurulmuş; büyükşehir belediyesi ile ilçe belediyeleri arasında görev paylaşımı esas alınmıştır (Oğuz, 2019, s. 10). Böylece büyükşehir belediyeleri, klasik belediye yapısından farklı olarak daha geniş ölçekli planlama ve koordinasyon görevleri üstlenen yerel yönetim birimleri hâline gelmiştir.

3030 sayılı Kanun’un ardından büyükşehir belediyesi modeli zaman içerisinde genişletilmiş ve farklı kentlerde uygulanmaya başlanmıştır. Başlangıçta yalnızca üç büyükşehir belediyesi bulunurken, sonraki yıllarda Adana, Bursa, Gaziantep, Konya, Kayseri, Samsun, Antalya ve Kocaeli gibi kentlerin de sisteme dâhil edilmesiyle büyükşehir belediyesi sayısı artmıştır (Oğuz, 2019, s. 10). Ancak uygulama sürecinde hizmet alanlarının büyümesi, koordinasyon sorunları ve kent yönetiminde yaşanan ölçek problemleri yeni düzenlemeleri gerekli kılmıştır.

Bu kapsamda 2004 yılında yürürlüğe giren 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu ile büyükşehir belediyelerinin görev ve yetki alanları genişletilmiş, çevre yönetimine ilişkin sorumlulukları daha açık biçimde tanımlanmıştır. Söz konusu kanunla birlikte büyükşehir belediyelerine çevre düzeni planlarının hazırlanması, su ve kanalizasyon hizmetlerinin yürütülmesi, katı atık yönetiminin sağlanması, çevre sağlığının korunması, ulaşım planlamasının yapılması ve doğal kaynakların korunmasına yönelik çalışmaların yürütülmesi gibi önemli görevler verilmiştir (Keleş vd., 2009, s. 504). Bu düzenlemelerle birlikte büyükşehir belediyeleri yalnızca altyapı hizmeti sunan kurumlar olmaktan çıkmış, çevresel sürdürülebilirlik, kent yaşamı ve yaşam kalitesine yönelik politikaların uygulanmasında daha etkin bir konuma gelmiştir.

2012 yılında kabul edilen 6360 sayılı Kanun ise büyükşehir belediyesi sisteminde önemli yapısal değişiklikler gerçekleştirmiştir. Bu düzenleme ile büyükşehir belediyesi sayısı artırılmış, büyükşehir sınırları il mülki sınırlarıyla eşitlenmiş ve birçok il özel idaresi kaldırılmıştır. Böylece büyükşehir belediyelerinin hizmet alanı

kırsal bölgeleri de kapsayacak şekilde genişlemiştir (Kazan, 2017, s. 88). Kanunun temel amacı, hizmet sunumunda bütüncül bir yönetim modeli oluşturmak ve yerel hizmetlerin daha etkin biçimde yürütülmesini sağlamaktır. Bununla birlikte bazı çalışmalarda, genişleyen hizmet alanlarının belediyelerin mali yapıları üzerinde baskı oluşturduğu ve yönetim ölçeğini büyüttüğü yönünde değerlendirmeler de yapılmıştır (Karakaya, 2025, s. 177).

İzmir Büyükşehir Belediyesi

İzmir Büyükşehir Belediyesi, çevresel sürdürülebilirlik ve yaşam kalitesi odaklı yerel yönetim uygulamaları açısından Türkiye’de öne çıkan büyükşehir belediyelerinden biridir. 2025 yılı verilerine göre İzmir’in nüfusu 4.504.185 kişiye ulaşmış olup kent, Türkiye’nin üçüncü büyük şehri konumundadır. Bu nüfus büyüklüğü Türkiye nüfusunun yaklaşık %5,23’üne karşılık gelmektedir (İzmir Valiliği, 2025). Kentin yüksek nüfus yoğunluğu, göç alma kapasitesi ve geniş metropolitan yapısı; çevre yönetimi, altyapı planlaması ve sürdürülebilir kent politikalarının önemini artırmaktadır.

İzmir’in demografik yapısı değerlendirildiğinde, nüfus yoğunluğunun Türkiye ortalamasının üzerinde olduğu görülmektedir. 2025 yılı itibarıyla Türkiye genelinde kilometrekare başına düşen nüfus yoğunluğu 112 kişi iken, İzmir’de bu sayı 376 kişidir. Bunun yanında kentte yaşlı nüfus oranının %13,9 ile Türkiye ortalamasının üzerinde olması, çevre ve yaşam kalitesi politikalarının sosyal boyutunu daha görünür hale getirmektedir (İzmir Valiliği, 2025). Özellikle erişilebilir yeşil alanların artırılması, temiz hava kalitesinin korunması, sürdürülebilir ulaşım sistemlerinin geliştirilmesi ve sağlıklı kent çevresinin oluşturulması yaşlı nüfus açısından daha önemli hale gelmektedir.

Göç verileri de İzmir’in dinamik bir kent yapısına sahip olduğunu göstermektedir. Kentin sürekli göç alan bir büyükşehir olması; konut, ulaşım, atık yönetimi, su kaynakları ve çevresel altyapı üzerinde ek baskılar oluşturmaktadır. Bu durum çevre politikalarının yalnızca mevcut sorunlara çözüm üretmesini değil, uzun vadeli ve sürdürülebilir kent planlaması anlayışıyla ele alınmasını da gerekli hale getirmektedir.

Bu bağlamda İzmir Büyükşehir Belediyesi; sürdürülebilir kalkınma, çevre koruma ve yaşam kalitesinin artırılması hedefleri doğrultusunda çeşitli çevre politikaları geliştirmektedir. Belediye; katı atık yönetimi, geri dönüşüm sistemleri, su havzalarının korunması, yeşil alanların artırılması, hava ve su kirliliğinin azaltılması, çevreci ulaşım projeleri ve iklim değişikliğiyle mücadeleye yönelik uygulamalar yürütmektedir. Ayrıca doğal kaynakların korunması, kıyı alanlarının sürdürülebilir kullanımı ve çevresel farkındalığın artırılması da belediyenin temel çevre yönetimi politikaları arasında yer almaktadır (Keleş vd., 2009, s. 502-503)

2025 Yılı'nın 2020-2024 Dönemi ile Birlikte Avrupa Birliği Çevre İlkeleri Çerçevesinde Genel Değerlendirmesi

İzmir Büyükşehir Belediyesi’nin 2020-2024 Stratejik Plan dönemi ile 2025 yılı faaliyet raporları birlikte değerlendirildiğinde, belediyenin çevre yönetimi anlayışında belirgin bir dönüşüm yaşandığı görülmektedir. 2020 yılında çevre politikalarının daha çok klasik belediyecilik hizmetleri kapsamında; atık toplama, park-bahçe düzenlemeleri, temizlik ve altyapı hizmetleri ekseninde şekillendiği görülürken, ilerleyen yıllarda iklim değişikliği, enerji dönüşümü, karbon azaltımı, dögüsel ekonomi, veri temelli çevre yönetimi ve dirençli kent yaklaşımının daha görünür hale geldiği anlaşılmaktadır.

Bu dönüşümde Avrupa Birliği çevre politikalarının etkisi dikkat çekmektedir. Özellikle Avrupa Yeşil Mutabakatı sonrasında yerel yönetimlerin yalnızca hizmet sunan kurumlar değil; iklim yönetimi, sürdürülebilir kalkınma ve çevresel dönüşüm süreçlerinin yerel uygulayıcıları haline geldiği görülmektedir. İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin faaliyet raporlarında da çevre politikalarının enerji, ulaşım, tarım, kırsal kalkınma, kıyı yönetimi ve dijital dönüşüm alanlarıyla birlikte ele alınmaya başladığı görülmektedir. Bu durum belediyenin çevre yönetimini yalnızca teknik hizmet üretimi olarak görmediğini; çok aktörlü ve bütünlük bir politika alanı olarak değerlendirmeye başladığını göstermektedir.

2020 yılında pandemi koşullarının etkisiyle bazı çevre projelerinde uygulama kapasitesinin sınırlı kaldığı görülmektedir. Buna karşın 2021 ve 2022 yıllarında yeniden hareketlenen çevre yatırımları, 2023 ve özellikle 2024-2025 döneminde daha sistematik bir yapıya dönüşmüştür. Bu süreçte sıfır atık uygulamaları, karbon azaltım hedefleri, SECAP çalışmaları, körfez izleme faaliyetleri, biyolojik çeşitlilik projeleri, yağmur suyu hasadı uygulamaları ve yenilenebilir enerji yatırımları belediyenin çevre politikalarının merkezine yerleşmeye başlamıştır. (İzmir Büyükşehir Belediyesi, 2020; İzmir Büyükşehir Belediyesi, 2021; İzmir Büyükşehir Belediyesi, 2022; İzmir Büyükşehir Belediyesi, 2023; İzmir Büyükşehir Belediyesi, 2024; İzmir Büyükşehir Belediyesi, 2025)

2025 yılı faaliyet raporunda ise bu dönüşümün daha kurumsal ve uluslararası bir boyut kazandığı görülmektedir. Avrupa Birliği destekli iklim projeleri, akıllı şehir uygulamaları, sürdürülebilir enerji projeleri, kırsal kalkınma odaklı çevre çalışmaları ve iklim dirençliliği programları çevre politikalarının artık yalnızca yerel ölçekte değil, uluslararası politika ağlarıyla ilişkili biçimde yürütüldüğünü göstermektedir (İzmir Büyükşehir Belediyesi, 2025, s. 205-217).

Bu bağlamda İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin çevre politikaları; kaynağında önleme, önleyicilik, ihtiyat, kirleten öder, bütünleştiricilik ve iş birliği ilkeleri çerçevesinde değerlendirildiğinde Avrupa Birliği çevre yönetimi yaklaşımına giderek daha fazla yaklaştığı görülmektedir.

Kaynağında Önleme İlkesi Açısından Değerlendirme

Avrupa Birliği çevre politikalarının temel ilkelerinden biri olan kaynağında önleme ilkesi, çevresel zararların ortaya çıktıktan sonra giderilmesinden ziyade, çevreye zarar verecek etkilerin oluşmadan önce azaltılmasını amaçlamaktadır. İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin 2020-2024 dönemindeki faaliyetleri değerlendirildiğinde, özellikle atık yönetimi politikalarının bu ilke doğrultusunda gelişim gösterdiği anlaşılmaktadır.

2020 yılında atık yönetimi uygulamaları daha çok mevcut atıkların toplanması, transferi ve bertarafı üzerinden yürütülürken, sonraki yıllarda sıfır atık, geri dönüşüm, kompost üretimi ve entegre atık yönetimi uygulamalarının daha görünür hale geldiği görülmektedir. Özellikle Dikili Katı Atık Transfer İstasyonu'nun tamamlanması, geri dönüştürülebilir atıkların ayrı toplanmasına yönelik uygulamalar ve belediye hizmet binalarında geri dönüşüm sistemlerinin yaygınlaştırılması bu dönüşümün somut örnekleri arasında yer almaktadır (İzmir Büyükşehir Belediyesi, 2020, s. 205).

2025 yılı faaliyet raporunda ise kaynağında önleme yaklaşımının yalnızca katı atık yönetimiyle sınırlı kalmadığı görülmektedir. Bitkisel Atık Değerlendirme Projesi kapsamında organik atıkların biyokömür ve kompost üretiminde kullanılması, çevresel yükün azaltılması açısından dikkat çekici bir uygulama olarak öne çıkmaktadır. Raporda 3.940 m³ kompost üretimi gerçekleştirildiği belirtilmiş; bu uygulamayla hem toprağın organik yapısının güçlendirilmesi hem de atıkların

döngüsel ekonomi içerisinde yeniden değerlendirilmesi hedeflenmiştir (İzmir Büyükşehir Belediyesi, 2025, s. 99).

Ayrıca enerji tüketimlerinin izlenmesi, yağmur suyu depolarının kurulması, kurakçıl peyzaj uygulamaları ve su tasarrufuna yönelik çalışmalar çevresel baskıların oluşmadan önce azaltılmasına yönelik daha geniş kapsamlı bir çevre yönetimi anlayışının geliştiğini göstermektedir.

Bununla birlikte sıfır atık sisteminin tüm belediye birimlerine ve ilçe ölçeğine aynı hızda yayılamamış olması, kaynağında önleme yaklaşımının uygulamada halen kurumsal kapasite farklılıklarından etkilendiğini göstermektedir. Dolayısıyla belediyenin bu alanda önemli ilerleme kaydettiği görülmekle birlikte, uygulamaların tüm kent ölçeğinde eşit biçimde yaygınlaştırılması gerektiği söylenebilir.

Önleme İlkesi Açısından İklim ve Çevre Politikalarının Değerlendirilmesi

AB çevre politikalarında önleme ilkesi, çevresel sorunların ortaya çıkmadan önce öngörülmesini ve buna uygun tedbirlerin alınmasını ifade etmektedir. İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin özellikle 2021 sonrası dönemde iklim değişikliği ve enerji politikalarına ağırlık vermesi bu ilke açısından önem taşımaktadır. SECAP kapsamında yürütülen karbon azaltımı ve iklim uyum çalışmaları, belediyenin çevre sorunlarını yalnızca mevcut zararlar üzerinden değil, gelecekte oluşabilecek riskler üzerinden değerlendirmeye başladığını göstermektedir. Özellikle enerji verimliliği çalışmaları, düşük karbon hedefleri ve yenilenebilir enerji projeleri bu dönüşümün temel araçları arasında yer almaktadır.

2025 yılı faaliyet raporunda yer alan Avrupa Birliği destekli projeler de önleyici çevre politikalarının kurumsallaşmaya başladığını göstermektedir. CLIMAAX, ICARP ve PIONEER gibi projeler kapsamında iklim risk analizleri, dirençli kent planlamaları ve düşük karbonlu kentsel dönüşüm uygulamaları geliştirilmeye çalışılmıştır (İzmir Büyükşehir Belediyesi, 2025, s. 206-217).

Ayrıca kent ısı adası etkisinin azaltılmasına yönelik mikroforest uygulamaları, yeni ağaçlandırma alanları ve kurakçıl peyzaj düzenlemeleri çevresel risklerin ortaya çıkmadan önce azaltılmasına yönelik uygulamalar olarak değerlendirilebilir. Özellikle Bornova, Karşıyaka ve Güzelbahçe gibi bölgelerde gerçekleştirilen yeni yeşil alan düzenlemeleri, iklim uyum kapasitesinin artırılması açısından önem taşımaktadır (İzmir Büyükşehir Belediyesi, 2025, s. 95-98).

Ancak bazı enerji projelerinde ihale ve izin süreçlerinden kaynaklanan gecikmeler yaşanması, önleyici çevre politikalarının uygulanmasında teknik ve mali kapasitenin belirleyici olduğunu göstermektedir. Bu durum yerel yönetimlerin iklim politikalarında daha güçlü finansman ve merkezi idare desteğine ihtiyaç duyduğunu ortaya koymaktadır.

İhtiyat İlkesi Açısından Doğal Alanlar ve Ekolojik Riskler

İhtiyat ilkesi, çevreye zarar verme ihtimali bulunan durumlarda bilimsel kesinlik oluşmasa bile önlem alınmasını ifade etmektedir. İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin doğal alan yönetimine ilişkin faaliyetleri değerlendirildiğinde özellikle 2023 sonrası dönemde veri temelli ve ekolojik odaklı bir yaklaşımın güçlendiği görülmektedir (İzmir Büyükşehir Belediyesi, 2023).

Gediz Deltası çalışmaları, İzmir Doğa Atlası Projesi, körfez izleme faaliyetleri ve biyolojik çeşitliliğin korunmasına yönelik uygulamalar bu ilke kapsamında değerlendirilebilir. İlk yıllarda daha çok kıyı düzenlemeleri ve yeşil alan bakımları

ön plandayken, ilerleyen dönemde doğal alanların bilimsel verilerle izlenmesi ve ekosistem temelli yönetim anlayışı daha görünür hale gelmiştir.

2025 yılı faaliyet raporunda özellikle doğal yaşam parkında yağmur suyu depolarının kurulması, güneş enerji sistemlerinin kullanılması ve biyolojik çeşitliliği korumaya yönelik çalışmalar dikkat çekmektedir. Ayrıca palmye kırmızı böceği ve çam kese böceği gibi zararlılarla mücadelede çevresel dengeyi gözeten uygulamaların tercih edilmesi, belediyenin ekolojik riskleri azaltmaya yönelik ihtiyatlı bir yaklaşım geliştirdiğini göstermektedir (İzmir Büyükşehir Belediyesi, 2025, s. 97-98).

Bunun yanında körfez ve kıyı alanlarında çevresel izleme faaliyetlerinin artırılması, deniz suyu kalitesinin düzenli takip edilmesi ve çevre eğitimlerinin yaygınlaştırılması da ihtiyat ilkesinin yerel çevre yönetimindeki yansımaları arasında değerlendirilebilir. Ancak bazı doğal alan projelerinde hedeflenen Mavi Bayrak sayısına ulaşamaması ve uygulamaların belirli bölgelerde yoğunlaşması, ekolojik koruma politikalarının kent genelinde daha dengeli biçimde yaygınlaştırılması gerektiğini göstermektedir.

Kirleten Öder İlkesi Açısından Çevresel Denetim Politikaları

Kirleten öder ilkesi, çevreye verilen zararın maliyetinin çevreyi kirleten kişi ya da kurum tarafından üstlenilmesini ifade etmektedir. İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin faaliyet raporlarında bu ilkeye ilişkin uygulamalar daha çok çevresel denetim, atık kontrolü ve kaçak dökümlerle mücadele alanlarında görülmektedir.

2020-2024 döneminde özellikle hafriyat toprağı, inşaat ve yıkıntı atıkları ile kaçak dökümlerin önlenmesine yönelik denetimlerin arttığı anlaşılmaktadır. 2024 yılında çevre kirliliği ve kaçak dökümlere yönelik denetim sayısının hedefin üzerinde gerçekleşmesi, belediyenin çevresel kontrol kapasitesini artırdığını göstermektedir (İzmir Büyükşehir Belediyesi, 2024, s. 205).

Ayrıca tıbbi atıkların sterilizasyon yöntemiyle bertaraf edilmesi, atık yağların toplanması ve hafriyat atıklarının dijital takip sistemleriyle izlenmesi çevresel risk oluşturan atık türlerinin daha kontrollü biçimde yönetilmeye başlandığını göstermektedir.

2025 yılında ise çevresel denetim yaklaşımının daha kapsamlı hale geldiği görülmektedir. Özellikle karbon emisyonlarının hesaplanmasına yönelik projeler, enerji tüketimlerinin izlenmesi ve sürdürülebilir ulaşım uygulamaları kirletici faaliyetlerin ölçülebilir hale getirilmesine katkı sağlamaktadır.

Bununla birlikte AB çevre politikalarında kirleten öder ilkesi yalnızca cezai yaptırımlarla değil, ekonomik teşvik mekanizmalarıyla birlikte değerlendirilmektedir. İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin çevreye duyarlı davranışları teşvik eden ekonomik araçları henüz sınırlı düzeyde kullandığı görülmektedir. Bu nedenle gelecekte çevresel vergilendirme, teşvik mekanizmaları ve yeşil finansman araçlarının daha görünür hale gelmesi belediyenin bu ilke ile uyumunu güçlendirebilir.

Bütünleştiricilik İlkesi Açısından Değerlendirme

AB çevre politikalarında bütünleştiricilik ilkesi, çevre politikalarının enerji, ulaşım, kent planlama, tarım ve turizm gibi diğer politika alanlarıyla birlikte ele alınmasını gerektirmektedir. İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin faaliyet raporları değerlendirildiğinde özellikle 2024 ve 2025 yıllarında çevre politikalarının çok sektörlü bir yapıya dönüştüğü görülmektedir.

Yenilenebilir enerji yatırımları, sürdürülebilir ulaşım projeleri, kıyı düzenlemeleri, tarımsal erken uyarı sistemleri, kırsal kalkınma projeleri ve yeşil alan düzenlemeleri çevre politikalarının farklı alanlarla ilişkilendirildiğini göstermektedir. Özellikle güneş enerji sistemlerinin yaygınlaştırılması, elektrikli ulaşım projeleri ve karbon azaltım çalışmaları çevre politikalarının enerji ve ulaşım politikalarıyla bütünleştiğini ortaya koymaktadır (İzmir Büyükşehir Belediyesi, 2025, s. 211-217).

Benzer şekilde kırsal kalkınma faaliyetleri, üretici destek programları ve kırsal miras projeleri çevre politikalarının ekonomik kalkınma süreçleriyle birlikte ele alındığını göstermektedir. Özellikle kırsal miras rotaları, tarımsal sulama verimliliği projeleri ve kooperatif destekleri çevresel sürdürülebilirliğin sosyal ve ekonomik boyutlarla ilişkilendirildiğini ortaya koymaktadır (İzmir Büyükşehir Belediyesi, 2025, s. 99-100).

Ancak bazı projelerde imar süreçleri, ihale hazırlıkları ve kurumlar arası koordinasyon eksiklikleri nedeniyle gecikmeler yaşanması, bütünleştirici çevre politikalarının güçlü bir yönetim kapasitesi gerektirdiğini göstermektedir

İş Birliği İlkesi Açısından Değerlendirme

AB çevre politikalarının temel unsurlarından biri de çok aktörlü yönetim anlayışıdır. Çevre sorunlarının yalnızca tek bir kurum tarafından çözülemeyecek kadar karmaşık hale gelmesi, yerel yönetimlerin üniversiteler, sivil toplum kuruluşları, uluslararası kuruluşlar ve merkezi yönetim ile iş birliği içerisinde hareket etmesini zorunlu hale getirmiştir.

İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin 2020-2024 döneminde SECAP çalışmaları, Gediz Deltası projeleri ve üniversite iş birlikleriyle başlayan çevre yönetişimi yaklaşımı, 2025 yılında Avrupa Birliği destekli projelerle daha uluslararası bir boyut kazanmıştır. Horizon Europe, Interreg NEXT MED, Erasmus+ ve Ufuk Avrupa programları kapsamında yürütülen projeler; iklim değişikliği, sürdürülebilir ulaşım, enerji dönüşümü ve dirençli kent politikaları alanlarında çok sayıda uluslararası ortakla birlikte çalışıldığını göstermektedir

Özellikle CLIMAPORT, MOSAIC, Data-Cities, PIONEER ve SHIFT2SUSTAIN gibi projeler çevre politikalarının yalnızca yerel hizmetler üzerinden değil, uluslararası bilgi paylaşımı ve ortak üretim modeli üzerinden yürütülmeye başlandığını göstermektedir.

Ayrıca belediye personeline yönelik sürdürülebilirlik eğitimleri, proje yazım eğitimleri ve çevre farkındalık çalışmaları kurumsal kapasitenin artırılmasına katkı sağlamaktadır. Ancak faaliyet raporlarında yurttaşların karar alma süreçlerine katılım biçimlerine ilişkin daha ayrıntılı verilere yer verilmemesi, katılımcı çevre yönetişiminin geliştirilmesi gereken alanlardan biri olduğunu göstermektedir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin 2020-2025 dönemine ait stratejik planları ve faaliyet raporları birlikte değerlendirildiğinde, belediyenin çevre politikalarının giderek Avrupa Birliği çevre yönetişimi anlayışına yakınlaştığı görülmektedir. Özellikle 2020 yılı itibarıyla daha çok altyapı, atık toplama ve yeşil alan düzenlemeleri ekseninde ilerleyen çevre hizmetlerinin, sonraki yıllarda iklim değişikliğiyle mücadele, karbon azaltımı, enerji dönüşümü, biyolojik çeşitlilik ve dirençli kent yaklaşımı gibi daha kapsamlı politika alanlarına yöneldiği anlaşılmaktadır. Bu durum, yerel çevre yönetiminin klasik belediyecilik

hizmetlerinden çıkarak çok boyutlu bir yönetim alanına dönüştüğünü göstermektedir.

Çalışma kapsamında incelenen faaliyet raporları doğrultusunda İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin özellikle kaynağında önleme, önleyicilik ve bütünleştiricilik ilkeleri açısından önemli ilerlemeler kaydettiği görülmektedir. Sıfır atık uygulamaları, biyokömür ve kompost üretimi, körfez izleme faaliyetleri, kurakçıl peyzaj çalışmaları, yenilenebilir enerji uygulamaları ve SECAP kapsamında yürütülen karbon azaltım çalışmaları çevre politikalarının yalnızca sorun ortaya çıktıktan sonra müdahale eden bir yapıdan uzaklaştığını göstermektedir. Özellikle 2025 yılı itibarıyla çevre politikalarının enerji, ulaşım, tarım, kırsal kalkınma ve dijitalleşme politikalarıyla birlikte ele alınması, AB'nin bütünlük çevre yönetimi anlayışıyla uyumlu bir dönüşümün geliştiğini ortaya koymaktadır.

Bununla birlikte faaliyet raporlarında yer alan bazı veriler, çevre politikalarının uygulama aşamasında çeşitli yapısal sınırlılıkların devam ettiğini göstermektedir. Özellikle yenilenebilir enerji projelerinde ihale süreçleri, teknik altyapı eksiklikleri, finansman sorunları ve kurumlar arası koordinasyon problemleri nedeniyle bazı hedeflerin ertelendiği ya da planlama aşamasında kaldığı görülmektedir. Benzer şekilde çevresel uygulamaların bazı ilçelerde yoğunlaşması, tüm kent ölçeğinde eşit ve bütüncül bir çevre yönetiminin henüz tam olarak sağlanmadığını göstermektedir. Bu durum, yerel yönetimlerin çevre politikalarındaki başarısının yalnızca belediyelerin kurumsal kapasitesine değil; merkezi yönetim desteğine, mali kaynaklara, teknik uzmanlığa ve çok aktörlü yönetim mekanizmalarına bağlı olduğunu ortaya koymaktadır.

İş birliği ilkesi açısından değerlendirildiğinde ise İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin özellikle Avrupa Birliği destekli projeler aracılığıyla uluslararası çevre ağlarına daha aktif biçimde dahil olduğu görülmektedir. Projeler; iklim uyumu, sürdürülebilir ulaşım, akıllı şehirler ve enerji dönüşümü gibi alanlarda belediyenin yalnızca uygulayıcı değil aynı zamanda uluslararası bilgi paylaşım süreçlerine katılan bir aktör haline geldiğini göstermektedir. Ancak faaliyet raporlarında yurttaş katılımına ilişkin ölçülebilir verilerin sınırlı olması, katılımcı çevre yönetimi açısından geliştirilmesi gereken alanların bulunduğunu da göstermektedir.

Sonuç olarak İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin 2020-2025 döneminde çevre politikalarını Avrupa Birliği çevre ilkeleri doğrultusunda dönüştürmeye çalıştığı ve bu süreçte önemli kurumsal ilerlemeler sağladığı söylenebilir. Özellikle iklim değişikliği, sürdürülebilir enerji, biyolojik çeşitlilik ve döngüsel ekonomi alanlarında geliştirilen projeler, belediyenin çevre yönetiminde daha planlı ve veri temelli bir yapıya yöneldiğini göstermektedir. Ancak bu dönüşümün uzun vadede sürdürülebilir hale gelebilmesi için çevresel performans göstergelerinin daha şeffaf biçimde izlenmesi, katılımcı karar alma mekanizmalarının güçlendirilmesi, ekonomik teşvik araçlarının geliştirilmesi ve çevre politikalarının tüm kent ölçeğinde eşit biçimde uygulanması gerekmektedir. Böylece İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin Avrupa Birliği çevre politikalarına uyum sürecinde daha güçlü ve bütüncül bir yerel çevre yönetimi modeli oluşturabileceği söylenebilir.

KAYNAKÇA

- Aydın, A. H., & Çamur, Ö. (2017). Avrupa Birliği çevre politikaları ve çevre eylem programları üzerine bir inceleme. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(13), 21-44.
- Bilgili, M. Y. (2017). Türkiye’de çevre hakkının anayasal gelişimi ve çevre politikaları üzerine değerlendirmeler. *Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 7(2), 565-580.
- Budak, S. (2000). *Avrupa Birliği ve Türk çevre politikası*. Buke Yayınları.
- Çapanoğlu, S. G. (2010). Geçmişten günümüze Lizbon Stratejisi ve 2020 için yeni bir vizyon ışığında Avrupa 2020 Stratejisi. *İktisadi Kalkınma Vakfı Değerlendirme Notu*, 12, 1-3.
- Dinç, C. (2020). Avrupa Birliği’nde çevre politikalarının tarihsel gelişimi. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 3(1), 115-128.
- Duru, B. (2007). *Avrupa Birliği çevre politikası*. Ankara Üniversitesi Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları.
- European Commission. (2019). *The European Green Deal* (COM/2019/640 final). European Commission. Erişim adresi: <https://eur-lex.europa.eu> (Erişim tarihi: 10.04.2026).
- European Parliament. (2024). *2024 environmental statement: Covering the year 2023*. European Parliament. <https://www.europarl.europa.eu> (Erişim tarihi: 10.04.2026).
- Güneş, A. M. (2011). Avrupa Birliği çevre hukukunun temel ilkeleri. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 15(1), 123-150.
- İzmir Büyükşehir Belediyesi. (2020). *2020 faaliyet raporu*. İzmir Büyükşehir Belediyesi Yayınları. <https://www.izmir.bel.tr/tr/Dokumanlar/23/43> (Erişim tarihi: 10.04.2026).
- İzmir Büyükşehir Belediyesi. (2021). *2021 faaliyet raporu*. İzmir Büyükşehir Belediyesi Yayınları. <https://www.izmir.bel.tr/tr/Dokumanlar/23/43> (Erişim tarihi: 10.04.2026).
- İzmir Büyükşehir Belediyesi. (2022). *2022 faaliyet raporu*. İzmir Büyükşehir Belediyesi Yayınları. <https://www.izmir.bel.tr/tr/Dokumanlar/23/43> (Erişim tarihi: 10.04.2026).
- İzmir Büyükşehir Belediyesi. (2023). *2023 faaliyet raporu*. İzmir Büyükşehir Belediyesi Yayınları. <https://www.izmir.bel.tr/tr/Dokumanlar/23/43> (Erişim tarihi: 10.04.2026).
- İzmir Büyükşehir Belediyesi. (2024). *2024 faaliyet raporu*. İzmir Büyükşehir Belediyesi Yayınları. <https://www.izmir.bel.tr/tr/Dokumanlar/23/43> (Erişim tarihi: 10.04.2026).
- İzmir Büyükşehir Belediyesi. (2025). *2025 faaliyet raporu*. <https://www.izmir.bel.tr/tr/Dokumanlar/23/43> (Erişim tarihi: 10.04.2026).
- İzmir Büyükşehir Belediyesi. (2025). *2025-2029 stratejik planı*. İzmir Büyükşehir Belediyesi Yayınları.
- İzmir Valiliği. (2025). *İzmir iline ilişkin nüfus ve demografik göstergeler raporu*. İzmir Valiliği Yayınları.

- Karageorgou, V. (2024). The environmental integration principle in EU law: Normative content and functions also in light of new developments, such as the European Green Deal. In E. Psychogiopoulou (Ed.), *The horizontal clauses of Arts 8-13 TFEU: Normative implications, implementation and potential for mainstreaming*. European Papers.
- Karakaya, H. (2025). Türkiye’de büyükşehir belediyesi sisteminin dönüşümü ve yerel yönetimlere etkileri. *Yerel Yönetimler Araştırma Dergisi*, 9(1), 170-185.
- Kazan, H. (2017). 6360 sayılı Kanun çerçevesinde büyükşehir belediyesi sisteminin değerlendirilmesi. *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 26(3), 75-95.
- Keleş, R., Hamamcı, C., & Çoban, A. (2009). *Çevre politikası*. İmge Kitabevi.
- Knill, C., & Liefferink, D. (2007). *Environmental politics in the European Union: Policy-making, implementation and patterns of multi-level governance*. Manchester University Press.
- Lee, M. (2014). *EU environmental law, governance and decision-making*. Hart Publishing.
- Munir, M. (2013). *History and development of the polluter pays principle*. SSRN Electronic Journal. <https://doi.org/10.2139/ssrn.2322485> (Erişim tarihi: 10.04.2026).
- Oğuz, M. C. (2019). Türkiye’de büyükşehir belediyesi sisteminin tarihsel gelişimi. *Yerel Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 1-15.
- Sarıkaya, E. (2004). Avrupa Birliği çevre politikalarının temel ilkeleri ve uygulanması. *Marmara Avrupa Araştırmaları Dergisi*, 12(1), 1-15.
- Stamatoudi, I. A. (1994). Environmental protection in the European Union after Maastricht. *Journal of Environmental Law*, 6(1), 1-20.
- van Zeben, J. (2014). Subsidiarity in European environmental law: A competence allocation approach. *Harvard Environmental Law Review*, 38(2), 415-468.
- Yaylı, H., & Kaya, Y. (2020). Avrupa Birliği çevre politikalarında önleme ilkesi üzerine değerlendirmeler. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 11(2), 660-675.
- Yazıcı, İ. G. (2018). Lizbon Stratejisi ve Avrupa 2020 hedeflerinde bölgesel kalkınma ve sosyal politikalar. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 1(3), 436-451.